

EDUSKUNNAN
YMPÄRISTÖVALIOKUNTA

Helsingissä
10 päivänä toukokuuta 1994
Lausunto n:o 4

Lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on lähettänyt 11 päivänä helmikuuta 1994 lausuntopyynnön ympäristövaliokunnalle hallituksen esityksestä n:o 95/1993 vp oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi ympäristörikoksissa.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Jarmo Littunen oikeusministeriöstä, ympäristönsuojeluneuvos Matti Vehkalahti ja ylitarkastaja Jukka Nurmio ympäristöministeriöstä, lakimies Jouko Tuomainen ja diplomi-insinööri Jorma Leivonen vesi- ja ympäristöhallituksesta, vesiylioikeudenneuvos Pekka Kainlauri vesiylioikeudesta, lakimies Leena Pohjanraito Suomen Kuntaliitosta, luonnon-suojelusihteri Ilpo Kuronen Suomen luonnon-suojeluliitosta, lainopillinen asiantuntija Hannu Rautiainen Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta sekä professori Erkki Hollo, professori Pekka Koskinen ja professori Vesa Majamaa.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan rikoslakiin otettaviksi uudet säännökset, joiden mukaan myös oikeushenkilö voitaisiin tuomita rangaistukseen sen toiminnassa tapahtuneen rikoksen johdosta. Rangaistukseksi ehdotetaan yhteisösakkoa, joka olisi luonteeltaan täysin uusi seuraamus.

Oikeushenkilö voitaisiin tuomita yhteisösakoon sellaisten rikoslaissa rangaistaviksi säädettyjen tekojen johdosta, joista näin on laissa erikseen todettu. Yhteisösakoon voitaisiin tuomita mikä tahansa oikeushenkilö, myös julkisyhteisö. Valtion ja kuntien vastuun ulkopuolelle jäisivät kuitenkin julkisen vallan käyttämisessä tehdyt rikokset.

Yhteisösakon vähimmäismäärä olisi viisituhatta ja enimmäismäärä viisi miljoonaa markkaa. Yhteisösakon rahamäärää vahvistettaessa

tulisi ottaa huomioon oikeushenkilön laiminlyönnin laatu ja laajuus sekä oikeushenkilön taloudellinen asema.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu olisi sillä tavoin harkinnanvarainen, että tuomitsemisen edellytysten täytyessäkin tuomioistuimen tulisi harkita, tuomitaanko yhteisösakoon vai ei. Tätä harkintaa ohjaamaan lakiin otettaisiin säännös harkinnan perusteista.

Useampaan samalla kertaa tuomittavaksi tulevaan rikokseen, joista voi seurata yhteisösakko, sovellettaisiin hieman muunneltua yhtenäisrangaistusjärjestelmää. Tällöin tuomittaisiin siis yleensä yhteinen yhteisösakko. Uusi rangaistus pantaisiin täytäntöön kuten päiväsakkoina tuomittava sakkorangaistus. Yhteisösakon sijasta ei kuitenkaan määrättäisi muuntorangaistusta. Yhteisösakon tuomitsemisen lyhin ja täytäntöönpanon yleinen vanhentumisaika olisi viisi vuotta.

Uuden seuraamuksen käyttöön ottamisen vuoksi myös eräisiin oikeudenkäyntiä ja oikeusprosessia koskeviin lakeihin täytyisi tehdä lähinnä teknisluonteisia muutoksia.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt.

Valiokunnan kannanotot

Ympäristörikokset ovat tyypillisesti sellaisia rikoksia, joita tehdään yhteisön toiminnassa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan yhteisöä ei kuitenkaan voi tuomita rangaistukseen, vaan rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu aina luonnolliseen henkilöön. Yhteisöjen kasvaminen ja organisaatioiden monimutkaistuminen ovat kuitenkin johtaneet siihen, että rikosoikeudellisen vastuun kohdentaminen yksilöön on usein vaikeaa. Toisaalta yksityisille henkilöille tavalli-

sesti tuomittavat muutaman kymmenen päiväsakon rangaistukset ovat usein ilmeisessä epäsuhteessa tehtyihin ympäristörikoksiin ja niiden seurauksiin. Luonnolliselle henkilölle tuomittava rangaistus ei riittävästi ilmennä teon moitittavuutta eikä kohdistu moitetta siihen yhteisöön, jonka taloudellisten etujen vuoksi rikos useimmiten on tehty.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun säätäminen yksilöllisen vastuun rinnalle onkin ympäristövaliokunnan mielestä varsin perusteltua ympäristörikoksissa. Oikeushenkilön rangaistusvastuu muodostaa merkittävän tehosteen ympäristövelvoitteiden noudattamiselle. Tässä suhteessa rikosoikeudellinen vastuu täydentää myös sitä vahingonkorvausoikeudellista vastuuta, jota uuden ympäristövahinkolain myötä ollaan toteuttamassa.

Puoltaessaan hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä ympäristövaliokunta kuitenkin kiinnittää huomiota yhteisöön harkinnanvaraisuuteen.

Oikeushenkilön tuomitseminen yhteisöökoon olisi hallituksen esityksen mukaan harkinnanvaraista, vaikka laissa säädetyt tuomitsemisen edellytykset täyttyisivät. Lakia säädettäessä jää siten jossain määrin epäselväksi, miten yhteisöä tullaan käyttämään.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on harvinaista, mutta ei ainutlaatuisia, että rangaistukseen tuomitseminen on tuomioistuimen vapaassa harkinnassa. Kun kysymyksessä on kokonaan uudentyyppinen seuraamus, saattaa sen käyttööntö ottaminen harkinnanvaraisena olla tar-

koituksenmukaista. Tätä puoltaa se, että ehdotetun yhteisöön määrääminen voi olla tuomioistuimessa paljon työtä vaativa tehtävä. Harkinnanvaraisuudella vältetään se vaara, että yhteisöökoon jouduttaisiin tuomitsemaan useammin ja vähäisempien rikosten perusteella kuin lakia säädettäessä on tarkoitettu. Lain soveltamista on kuitenkin ympäristövaliokunnan mielestä välttämätöntä seurata tässä suhteessa. Siksi ympäristövaliokunta esittää lakivaliokunnalle,

että se mietinnössään edellyttäisi hallituksen seuraavan yhteisöön toimivuutta ja arvioivan muutaman vuoden kuluttua, lain soveltamisesta saatavien kokemusten perusteella, onko aihetta säätää tämä seuraamus pakolliseksi.

Lisäksi valiokunta kiinnittää myös tämän esityksen yhteydessä huomiota ympäristörikosten vanhentumiseen, sillä mahdollisuus yhteisöökoon tuomitsemiseen päättyy pääsääntöisesti samalla hetkellä, kun tuomitsemisen perustana oleva rikos vanhenee. Valiokunta toistaa lausunnossaan n:o 3 esittämänsä kannanoton ympäristörikosten vanhentumisaikojen uudelleen arvioimisen tarpeesta.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakivaliokunta mietintöönsä laatiesaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Seppänen, varapuheenjohtaja Vanhanen, jäsenet Biaudet,

Jääskeläinen, Karhunen, Korkea-oja, Kuuskoski, Markkula, Myller, Rask, J. Roos, Takala, Virrankoski ja Vuorensola sekä varajäsen Toivonen.